ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐԻ ԳՐԱՎՄԱՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒՄԸ ԱՐՑԱԽՅԱՆ ԵՎ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼՈՒՄ

ԱՆՈՒՇ ԴՈԼՈՒԽԱՆՅԱՆ

Հեռահաղորդակցությունն՝ ընդհանրապես և ԶԼՄ-ները՝ մասնավորապես մշտապես եղել և շարունակում են լինել զինված հակամարտությունների ակտիվ «մասնակիցը», լրագրողները՝ հակամարտության «երրորդ» կողմ: Մեր օրերում այնպիսի հասկացությունները, ինչպիսիք են «տեղեկատվական պատերազմ», «տեղեկատվական անվտանգություն» «մեդիաագրեսիա» և այլն, ապացուցում են, ոչ միայն մասս-մեդիա-հակամարտություն սերտ կապի, այլև այն մասին, որ ներկայիս զինված հակամարտություններում պատերազմները տեղեկատվական դաշտում պակաս կարևոր չեն, քան ռազմի դաշտում: «Ժամանակակից պատերազմներն առաջին հերթին քաղաքական զինված ցույցեր են: Ցուցադրական կողմը նրանցում պակաս կարևոր չէ, քան կարող է լինել բուն զենքի կիրառումը: Իսկ լրագրողների (որ վաղուց համարվում են հակամարտության կողմ) դիրքորոշումից, այսինքն՝ նրանից, թե ինչ տեսակի լրատվության են հակված օժանդակելու, կախված է հակամարտության ելքը»[1],- նկատում է Դ. Շուրխալոն:

Չկարգավորված հակամարտության պայմաններում ապրող հայկական երկու հանրապետությունները տեղեկատվական մշտական պատերազմի մեջ են հակամարտության մյուս կողմի՝ հակահայկական քարոզչություն իրականացնող Ադրբեջանի հետ, որտեղ ցանկացած բնույթի տեղեկատվություն ստանում է քաղաքական նրբերանգներ: Կողմերի միջև տեղեկատվա-հոգեբանական գործընթացները գագաթնակետին հասան «Ապրիլյան քառօրյա պատերազմ» անվանումը ստացած (երբ 2016 թվականի ապրիլի 1-ի լույս 2-ի գիշերը արցախա-ադրբեջանական շփման գծի ողջ երկայնքով ձեռնարկվել էր բացահայտ հարձակողական գործողություններ՝ հրետանու, զրահատեխնիկայի և ավիացիայի ներգրավմամբ[2]) ռազմագործողությունների և դրան հաջորդած օրերին: Ակնհայտ է, որ միայն Ապրիլյան ռազմագործողությունների սանձազերծմամբ ադրբեջանական քարոզչամեքենան կարող էր կեղծ տեղեկատվական հոսքերով շեղել սեփական ժողովրդին ներքին լարվածությունից, ուստի հենց «ապատեղակատվության կիրառմամբ հասարակական կարծիքի ձևավորումը դարձավ տեղեկատվական պատերազմ մղելու հիմնական միջոցը»[3]:

Ուսումնասիրելով հակամարտող կողմերի պաշտոնական հրապարակումները հանրային կարծիք ձևավորող գերակա առցանց (մասնավորապես http://nkrmil.am, http://haqqin.az, http://day.az, http://trend.az, http://vesti.az) լրատվամիջոցներում (2016 թվականի ապրիլի 2-6-ն ընկած ժամանակահատվածում)՝ նպատակ ունենք ներկայացնելու Ապրիլյան ռազմագործողությունների օրերին հայկական և ադրբեջանական պաշտոնական լրահոսում հայկական դիրքերի գրավման վերաբերյալ հրապարակումների իսկությունը՝ Ադրբեջանի հակայհայկական քարոզչության համատեքստում:

Այսպես, հայկական մի քանի դիրքերի և կամ առանձին տարածքների գրավման մասին տեղեկությունները, որպես օրինաչափություն, ամենաճչացող վերնագրերի տակ լայն տարածում էին գտնում ադրբեջանական պաշտոնական և ոչ պաշտոնական մամուլում, սոցիալական ցանցերում: Այս մասին առաջին

---

[1] Տե՛ս Шурхало Д., Как работает пропаганда (роль СМИ в военно-политических конфликтах современности) (http://rodkom.com.ua/kak-rabotaet-propaganda-rol-smi-v-voenno-politicheskih-konfliktah-sovremennosti/)

[2] http://nkrmil.am/news/view/198

[3] **Նազարյան Ա.**, Տեղեկատվական պատերազմներ և դիվանագիտություն, Երևան, 2017թ., էջ 73:

պաշտոնական հաղորդագրությունը «Հայաստանի ՊՆ-ն հայտնում է 5 բարձունքի կորուստի մասին» վերնագրով[1] ոչ պատահաբար հրապարակեց Haqqin.az-ը: Ի ապացույց ասվածի, նույն լրատվամիջոցը հաջորդաբար հրապարակեց անհայտ ծագման «հայկական» լրատվամիջոցների և սոցիալական ցանցերի օգտատերերի կարծիքներ, մասնավորապես հայկական տարածքների գրավումն «ապացուցող» մեդիանյութեր:

Միջանկյալ նշենք, որ ադրբեջանական կողմը նախապատրաստված լինելով դիմակայության նաև տեղեկատվական դաշտում՝ ճիշտ էր յուրացրել տեղեկատվական գրոհ վարելու տեսական դրույթները՝ ընդլայնելով մուլտիմեդիա նյութերի օգտագործումը: Գաղտնիք չէ, որ վերջիններիս ազդեցությունը հանրային կարծիքի վրա ավելի մեծ է, քան կարող է լինել նույնի տեքստային տարբերակը. մուլտիմեդիա միջավայրը օգնում է գրավել լսարանի ուշադրությունը՝ ավելի ընկալելի դարձնելով տեղեկատվությունը:

Այսպես, հղում անելով սեփական երկրի ՊՆ-ին, «Ադրբեջանական բանակը ազատագրել է մի քանի օկուպացված տարածքներ» հրապարակմամբ հանդես եկավ Vesti.az-ը. «Հակահարվածի արդյունքում ղարաբաղա-ադրբեջանական հակամարտ զորքերի շփման գծում ճեղքվել է հայկական կողմի պաշտպանությունը: Ազատագրվել են ռազմավարական նշանակության մի քանի բարձունք և բնակավայր. ամբողջությամբ ադրբեջանական բանակի վերահսկողության տակ են անցել Թալիշ գյուղի շրջակայքը..., Ֆիզուլիի ուղղությամբ ազատագրվել է «Լելե-Թեփե» բարձունքը...»[2]:

Ուշագրավ մի փաստ արձանագրվեց ԱՀ ՊՆ մամուլի հաղորդագրություններից մեկում: Վերոնշյալ բնույթի նյութերի տարածումից քիչ անց, իբրև «երկրորդական» տեղեկատվություն հայտարարվում է «կորուստների» մասին: Կորուստներ ասվածը, սակայն, բազմանշանակ է և կարելի է ընկալել սեփական ակնկալիքների կամ ցանկությունների շրջանակից ոչ դուրս. «Ցավոք, թեժ մարտերի ընթացքում կորուստներ է ունեցել նաև ղարաբաղյան կողմը, որի մասին լրացուցիչ տեղեկություններ կհաղորդվեն ավելի ուշ»[3]: Սակայն շուտով՝ ժամը 11:35-ին տարածում է հաղորդագրություն այն մասին, թե «ՊԲ ստորաբաժանումները անցելեն հակազդիչ գործողությունների և Թալիշի ուղղությամբ տիրել նախօրյակին ադրբեջանական ուժերի կողմից գրավված մարտավարական կարևոր նշանակության հենակետին»[4]: Եվ միայն նույն օրը (ապրիլի 3-ին) 16:25-ին, այնուամենայնիվ, հայկական կողմն ընդունում և հաստատում է ապրիլի 2-ին Թալիշի շրջանում կորցրած մեկ հենակետի փաստը, որի վերահսկողությունն իր ձեռքն է վերցրել նախօրեին (այս հայտարարությունները ադրբեջանական պաշտոնական մամուլի կողմից անարձագանք են մնում):

Տեղին է նշել նաև այն, որ նույն օրը ԱՀ նախագահ Բակո Սահակյանն Արցախում գտնվող հայաստանյան լրատվամիջոցների ներկայացուցիչների հետ հանդիպման ժամանակ հայտարարում է դիրքերի ամբողջական վերադարձման մասին[5], որին, սակայն, հետագայում անդրադառձ չի կատարվում: Իսկ ահա ադրբեջանական կողմը կարելի է ասել հաստատում է վերոնշյալը սեփական քարոզչության դիրքերից՝ խոսք բացելով նաև հայկական կողմի կորուստների մասին. «նախօրեին հայկական կողմն օկուպացված տարածքներում ներգրավել է լրացուցիչ ռազմական ուժ՝ փորձելով վերադարձնել Ադրբեջանի կողմից

[1] https://haqqin.az/news/67155
[2] http://www.vesti.az/armiya/azerbajdzhanskaya-armiya-osvobodila-ot-okkupantov-neskolko-naselennykh-punktov-obnovleno-287869
[3] http://nkrmil.am/news/view/194
[4] http://nkrmil.am/news/view/190
[5] http://yerkirmedia.am/emergency/bako-sahakyan-martakan-dirqsahman/

ազատագրված տարածքները: Հայկական կողմի փորձերը, սակայն, ձախողվել են՝ արդյունքում կրելով մարդկային և տեխնիկական մեծաքանակ կորուստներ»[1]: Իբրև ասվածի ապացույց, ադրբեջանական մամուլը շրջանառության մեջ դրեց ինչպես հայկական որոշ տարածքներ իրենց վերահսկողությանտակ առնելու[2], այնպես էլ նույն մարտերում հայկական կողմի տված կենդանի ուժի և զինտեխնիկայի[3] մասին պատմող ռեպորտաժներ առաջնագծից:

Այսպիսի հաղորդագրությունները և դրանց հիման վրա ծայրահեղացված լուրերը նորություն չէին, ինչպես և նորություն չէին կարող լինել գրավյալ տարածքների մասին տասնյակ հաղորդումներին հետևած երկրի նախագահի, ԱԳՆ և ՊՆ ղեկավարների մակարդակով պաշտոնական հայտարարություններն այն մասին, թե սահմանային լարվածության պատճառը «հայկական զինված ուժերի առկայությունն է ադրբեջանական օկուպացված տարածքներում»[4] կամ «Ադրբեջանի զինվորներն իրենց սրբազան պարտքն են կատարում»[5] և «եթե հայոց զինվորը չի ցանկանում զոհվել, թող հեռանա ադրբեջանական հողերից»[6], նույնիսկ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի հայտարարությունների և կոչերի տրանսֆորմացումն ու համապատասխանեցումը ադրբեջանական ագիտպրոպի սկզբունքներին և գաղափարախոսությանը: Անցում կատարելով հայկական կողմի՝ ադրբեջանական խաղաղ բնակավայրերը հրետակոծելու վարքագծի դրսևորումներին՝ պաշտոնական աղբյուրներն այն ներկայացվեց ոչ այլ ինչ, քան ռազմի դաշտում պարտություններ կրելու և պարբերական ձախողումների արդյունքում առաջացած ինքնապաշտպանական ագրեսիա: Հայկական կողմը տևական ժամանակ չարձագանքեց ադրբեջանական քարոզչամեքենայի նմանօրինակ սադրանքներին: Միայն այն բանից հետո, երբ Ադրբեջանի ՊՆ-ն սպառնաց, թե կարող է հարվածներ հասցնել Ստեփանակերտին[7], ԱՀ ՊՆ-ն հայտարարեց, որ հավատարիմ է իր որդեգրած մարտավարությանը և երբեք քաղաքացիական բնակավայրերի ուղղությամբ կրակ չի վարում, «այնինչ ադրբեջանական կողմը, բացի Մարտակերտի և շրջակա գյուղերի հրետակոծությունից, արկակոծել է նաև Մարտունի բնակավայրը»[8]: Ինչ վերաբերում է Ադրբեջանի ՊՆ մամուլի խոսնակի՝ Ստեփանակերտի ուղղությամբ հարվածներ հասցնելու հայտարարությանը, ապա ԱՀ ՊՆ-ն այն որակեց Ադրբեջանի ռազմական ղեկավարության կողմից արված անհավասարակշիռ հայտարարություն, ապա «Հասանովին և նրա «գերագույնին» զգուշացրեց՝ «նման զարգացումների դեպքում արձագանքը լինելու է անհամաչափ և ավելի ցավոտ»[9]:

Այսպիսով, ուսումնասիրելով 2016 թվականի ապրիլի 2-6-ն ընկած ժամանակահատվածում արցախյան և ադրբեջանական պաշտոնական հրապարակումները, նկատում ենք, որ ռազմական գործողություններին զուգընթաց (նաև դրանից հետո) ներքին լսարանում ադրբեջանական տեղեկատվաքարոզչության գերնպատակը ուշադրության շեղման միջոցով հանրային մտքի և կարծիքի վերահսկողությունն էր, մյուս կողմից հայկական կողմի՝ հակառակորդի հնարավորությունները չթերագնահատելով հանդերձ, ամենատարբեր մակարդակներով զգուշացնումները, թե մարտական կարողությունների

[1] https://haqqin.az/news/67217
[2] https://www.youtube.com/watch?v=7Ltij8dlgBE
[3] https://www.youtube.com/watch?v=UwM_1Sd6qRc
[4] https://www.trend.az/azerbaijan/politics/2513820.html
[5] https://haqqin.az/news/67313
[6] https://www.trend.az/azerbaijan/karabakh/2514015.html
[7] https://www.trend.az/azerbaijan/politics/2514713.html
[8] http://nkrmil.am/news/view/177
[9] http://nkrmil.am/news/view/182

գնահատականը տրվում է խրամատում, այլ ոչ թե բարձրագոչ հայտարարություններով:

Անուշ Դոլուխանյան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐԻ ԳՐԱՎՄԱՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒՄԸ ԱՐՑԱԽՅԱՆ ԵՎ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼՈՒՄ

Բանալի բառեր՝ *Ապրիլյան ռազմագործողություններ, մամուլի հաղորդագրություն, հայկական դիրքերի գրավում*

Հետազոտության թիրախ ընտրելով չկարգավորված հակամարտության պայմաններում ապրող հայկական երկու հանրապետությունների և Ադրբեջանի հանրային կարծիք ձևավորող գերակա առցանց լրատվամիջոցները՝ ներկայացել ենք Ապրիլյան ռազմագործողությունների օրերին կողմերի պաշտոնական լրահոսում հայկական դիրքերի գրավման վերաբերյալ հրապարակումների երկվությունը՝ Ադրբեջանի հակայհայկական քարոզչության համատեքստում:

Anush Dolukhanyan

ILLUSTRATION OF THE CAPTURE OF ARMENIAN POSITIONS IN ARTSAKHI AND AZERBAIJANI OFFICIAL PRESS

Key words: *military activities of April, press message, the capture of Armenian positions*

By choosing the leading online media which forms the public opinion of the two Armenian republics living in an unsettled conflict conditions and Azerbaijan as our research target, we aim to present the duality of publications on the capture of the Armenian positions in the official news broadcasting of the sides during the military events in April in the context of anti-Armenian lobby of Azerbaijan.

Ануш Долуханян

ОСВЕЩЕНИЕ ЗАХВАТА АРМЯНСКИХ ПОЗИЦИЙ В АРЦАХСКОЙ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ОФИЦАЛЬНОЙ ПРЕССЕ

Ключевые слова: *Апрельские военные действия, пресс-релиз, захват армянских позиций*

Выбрав в качестве цели исследования ведущие интернет-СМИ пребывающих в условиях неурегулированного конфликта двух армянских государств и Азербайджана, мы на примере Апрельских военных действий представили двойственность публикаций в официальных СМИ сторон конфликта о захвате армянских позиций в контексте антиармянской пропаганды Азербайджана.